

نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل جسمانی، رابطه‌ای و واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر

فرامرز ملکیان*^۱، مزگان خزایی^۲

فناوری آموزش و یادگیری

سال سوم، شماره ۱۱، تابستان ۹۶، ص ۳۹ تا ۵۷

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۳/۱۸

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۷/۱۹

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکلات جسمانی، رابطه‌ای و واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر انجام گرفت. روش انجام کار شبه تجربی در قالب طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل ۱۲ پسر ۵ تا ۶ ساله که در سال تحصیلی ۹۵ به مرکز مشاوره آموزش و پرورش کرمانشاه ارجاع داده شده بودند و در پس‌آزمون پرسش‌نامه پرخاشگری شهیم (۱۳۸۵) نمره یک انحراف معیار بالاتر از میانگین کسب کرده بودند، به‌طور تصادفی در دو گروه جایگزین شدند. گروه آزمایش به مدت ۸ جلسه تحت تأثیر متغیر مستقل روش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی قرار گرفت و گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. پس از پایان مداخله از هر دو گروه آزمون به عمل آمد تا تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته پرخاشگری مشخص شود. داده‌ها با استفاده از روش تحلیل کوواریانس برای اندازه‌گیری‌های مکرر مورد تحلیل قرار گرفت. بر اساس یافته‌های پژوهش معلمان و والدین گزارش کردند که روش آموزشی مبتنی بر نمایش عروسکی نشانه‌های پرخاشگری جسمانی، رابطه‌ای و واکنشی کلامی - پیش‌فعال را در کودکان کاهش می‌دهد. بدین ترتیب می‌توان گفت نتایج به‌دست آمده، قابلیت کاربرد شیوه آموزشی نمایش عروسکی و ساختار آن را در کاهش مشکلات جسمانی، رابطه‌ای و واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: پرخاشگری جسمانی، پرخاشگری رابطه‌ای، پرخاشگری واکنشی کلامی - پیش‌فعال، نمایش عروسکی

۱. * استادیار گروه تکنولوژی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه، کرمانشاه، ایران.

faramarz.malekian45@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه، کرمانشاه، ایران.

مقدمه

پرخاشگری^۱ در زندگی انسان آن‌چنان رایج بوده که بشر اصولاً آن را بدیهی تلقی کرده است و حتی عده‌ای عصری را که ما در آن زندگی می‌کنیم به نام عصر پرخاشگری می‌نامند و از سوی دیگر دوران کودکی سال‌های مناسبی برای تشخیص مشکلات کودکان، مداخله به هنگام و پیش‌گیری از بروز مشکلات عاطفی، اجتماعی و تحصیلی آنان در آینده است. در واقع مداخله به هنگام و اصلاح رفتارهای ناسازگار کودک در این دوره حساس، موجب افزایش مهارت‌های اجتماعی و محبوبیت نزد هم‌سالان و بزرگ‌سالان می‌شود و کودک را برای پذیرش مسئولیت‌های آتی آماده می‌کند (نصیرزاده و روشن، ۱۳۸۹).

از طرف دیگر به نظر می‌رسد این کودکان به‌طور مداوم در موقعیت‌های اجتماعی مبهم، نیات خصمانه استنباط می‌کنند و به نشانه‌های اجتماعی مربوط حساس نیستند، در موقعیت‌های مبهم، جهت‌گیری خصمانه دارند. آن‌ها در مقایسه با هم‌سالان غیرپرخاشگر خود، پاسخ‌های ناشایسته‌تر و پرخاشگرانه‌تری نسبت به مسائل اجتماعی بروز می‌دهند و راه‌حل‌های بسیار پرخاشگرانه‌تری را برای دستیابی به پیامدهای مثبت در پیش می‌گیرند. علاوه بر این، کودکان پرخاشگر مهارت‌های رفتاری موردنیاز برای ارائه پاسخ‌های باکفایت برای مسائل ندارند و در مهارت‌های حل تعارض دچار کاستی هستند (واحدی و فتحی‌آذر، ۱۳۸۵). بهترین روش استفاده برای درمان این‌گونه اختلالات رفتاری استفاده از هنردرمانی و یکی از راه‌های هنر درمانی، نمایش درمانی است. نمایش درمانی به روشی اطلاق می‌شود که در آن درمانگر به کمک شیوه‌های مختلف نمایشی (صحنه‌ای، عروسکی و نمایش بی‌کلام) و شناخت جنبه‌های روحی و روانی به مراجعه‌کنندگان که در قوای ادراکی، عقلی و کلامی خود دچار اشکال شده‌اند کمک می‌کند تا به مدد «عمل نمایشی» و «بازی بداهه» و «خلق موقعیت‌هایی» که برای نخستین بار برای فرد ایجاد می‌شوند در مسیر شناخت جنبه‌های وجودی خویش و ارزیابی آن و اصلاح رفتاری، گفتاری و کرداری خود تلاش کنند (امرای، ۱۳۸۴). هم‌چنین، روان‌درمانی گروهی است که در آن ساختار شخصیت، ارتباطات

بین فردی، تناقضات درونی و مسائل هیجانی با روش‌های خاص نمایشی بررسی می‌شود. نمایش درمانی یکی از روش‌های گروه‌درمانی است که بینش و رشد شخصیتی را تسهیل می‌کند و شناخت، عواطف و سطوح رفتاری فرد را یکپارچه و هماهنگ می‌کند، رفاه و بهزیستی جسمی و هیجانی را افزایش داده، یادگیری را ارتقاء می‌دهد و مهارت‌های جدید را در فرد رشد و توسعه می‌دهد (امرای، ۱۳۸۷)؛ بنابراین پژوهش‌گر در این پژوهش به دنبال آن است که تأثیر نمایش عروسکی را به‌عنوان یک عامل مؤثر در بهبود پرخاشگری کودکان نشان دهد.

چرا کودکان از نمایش عروسکی لذت می‌برند؟ چون کودکان همیشه خیال‌پردازی می‌کنند و از طریق خیال‌پردازی به تجربه‌های شهودی دست پیدا می‌کنند و به نمایش عروسکی نیز به همین صورت می‌نگرند. اگرچه آن‌ها هدایت فیزیکی مستقیمی به کار نمی‌برند، اما با یکی شدن با نمایش عروسکی در آن شرکت می‌کنند. کودکان با عروسک‌ها که اجراکنندگان واقعی نیستند به نسبت انسان‌ها که به شکلی واقعی و مستقیم اجرا می‌کنند، بهتر رابطه برقرار می‌کنند. عروسک‌ها با ظرافت کودکان را به سوی جهان خود می‌کشاند، قدرت تخیل آن‌ها را گسترش می‌دهند و به آنان توانایی ساخت جهان نوینی در ذهنشان می‌دهند (کومینز و لونسون، ۲۰۰۸).

از بین انواع نمایش‌ها، نمایش عروسکی می‌تواند جایگاه ویژه‌ای داشته باشد زیرا در هنگام تماشای تئاتر عروسکی به نظر می‌رسد که گویی عنصری بی‌حرکت، حرکت می‌کند. صورت‌های ثابت عروسک، خندان، گریان یا خشمناک به نظر می‌رسند چرا که تماشاگران عروسک‌ها را با ذهن خودشان نگاه می‌کنند و عروسک‌ها در ذهن تماشاگران می‌خندند، می‌گریند و یا خشمگین می‌شوند؛ و بچه‌ها در این ارتباط فوق‌العاده‌اند، آن‌ها بهترین تماشاگران تئاتر عروسکی‌اند. تماشاگران کودک برای تئاتر عروسکی بسیار مهم است. فرصتی که کودکان و نوجوانان مرزهای ذهنی‌اش را می‌آزمایند و گسترش می‌دهد، نباید نادیده گرفته شود چون برای تکامل بشر ضروری است. به همین دلیل رفتن به نمایش عروسکی تجربه مهمی برای کودکان است که نباید آر دست برود. این مسئله اهمیت دیدن تئاتر عروسکی را برای کودکان بیشتر می‌کند (همان منبع).

نظر به اهمیت و ضرورت بررسی پرخاشگری کودکان و به منظور شناخت بهتر این مشکل در فرهنگ ایرانی و به دلیل کمبود روش‌های درمانی مناسب که دربرگیرنده ابعاد مختلف پرخاشگری باشد، اولین قدم در این پژوهش تعیین روش مناسب برای درمان پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی بود؛ بنابراین اجرای روش درمانی مناسب و مقایسه تأثیر این روش بر کاهش پرخاشگری جسمانی، پرخاشگری رابطه‌ای، پرخاشگری واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر بود است. یکی از راه‌های کاهش پرخاشگری نمایش درمانی است. دراماتراپی یا نمایش درمانی^۱، بهره‌گیری از جنبه‌های دراماتیک و زیبایی‌شناسانه‌ی هنر نمایش، جهت تأثیرگذاری بر شخصیت افراد است که بیش از آن که یک فعالیت فردی باشد بنا به ذات وجودی نمایش، یک فعالیت گروهی است. با توجه به مطالب ارائه‌شده فرضیه اصلی پژوهش بدین صورت ارائه می‌گردد:

آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل جسمانی، رابطه‌ای و واکنش کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر تأثیر دارد.

روش

این پژوهش یک مطالعه آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل است. ابتدا با هماهنگی و مشورت حوزه آموزش ابتدایی و اداره بهزیستی استان کرمانشاه (مدارس پیش‌دبستانی زیر نظر اداره بهزیستی فعالیت می‌کنند)، تعداد ۱۵ مدرسه که آمار بالایی از دانش‌آموزان پرخاشگر گزارش کرده بودند، انتخاب گردید. لذا جامعه موردبررسی در این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پرخاشگر پیش‌دبستانی ابتدایی ۱۳۹۴-۹۵ شهر کرمانشاه بودند که حجم این جامعه ۸۰ نفر می‌باشند. برای تعیین حجم نمونه در این پژوهش با توجه به شبه آزمایشی بودن و محدودیت زمانی و مالی پژوهش‌گر، از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شده است؛ که تعداد آن‌ها ۱۳ نفر بودند و در دو مدرسه انتخاب گردیدند. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسش‌نامه پرخاشگری کودکان دبستانی (شهیم، ۱۳۸۵) بوده که برای ارزیابی پرخاشگری به کار رفت. این پرسش‌نامه که دارای ۲۱ گویه چهارگزینه‌ای

است، توسط شهیم (۱۳۸۵) ساخته و پایایی و روایی آن برای کودکان دبستانی شهر شیراز مورد ارزیابی قرار گرفته است. شهیم (۱۳۸۵) ضریب آلفای کرونباخ را برای کل پرسش‌نامه ۰/۹۱ گزارش کرده است ارزیابی روایی پرسش‌نامه با استفاده از تحلیل عامل با محور اصلی و به دنبال آن چرخش مایل گویه‌ها نیز منجر به استخراج سه عامل با ارزش ویژه بیشتر از یک گردید که درصد واریانس را تبیین می‌کرد.

برای آزمودن فرضیه‌ها از تحلیل کوواریانس استفاده شده؛ زیرا ابزار مناسبی برای کنترل تفاوت اولیه بین گروه‌ها است. همچنین گروه‌های مورد مقایسه در این پژوهش را بر اساس یک یا چند متغیر کنترل‌کننده یکسان کرده است. از آنجاکه پژوهش‌گر همیشه نمی‌تواند گروه‌هایی را برای مقایسه انتخاب کند که در تمام متغیرها به استثنای مورد مطالعه یکسان باشند. در این طرح نیز از تحلیل کوواریانس در طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون استفاده شد. بدین ترتیب قبل از این که آزمودنی‌ها در شرایط آزمایشی قرار گیرند یک آزمون بر روی آن‌ها انجام شد و سپس بعد از قرار گرفتن در شرایط آزمایشی همان آزمون بر روی آن‌ها اجرا گردید.

آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی. پس از مراجعه به مدارس معرفی شده در بررسی اولیه و با استفاده از یک نظرسنجی ابتدایی از اولیای مذکور، از کل ۱۵ مدرسه تعداد ۲۰۰ دانش‌آموز به پژوهش‌گر معرفی شد. در گام بعدی پرسش‌نامه پرخاشگری شهیم (۱۳۸۵) به معلمان کلاس‌های پیش‌دبستانی این ۲۰۰ دانش‌آموز در ۱۵ مدرسه پیش‌دبستانی شهر کرمانشاه ارائه شد. اگر دانش‌آموزی از دیدگاه معلم واجد ملاک‌های پرخاشگری مطابق پرسشنامه مذکور بود، والد یا سرپرست آن دانش‌آموز پرسشنامه پرخاشگری را تکمیل می‌کرد. کودکی که در مقیاس پرخاشگری شهیم نمره یک انحراف استاندارد بالاتر از میانگین (بنا بر هنجاریابی گزارش شده به وسیله شهیم، ۱۳۸۵) کسب می‌کرد و هم‌چنین دارای مشکلات شدید نبود و در طول مدت پژوهش مداخله دارویی و روان‌درمانی دریافت نمی‌کرد، در صورت رضایت والدین و معلمان در پژوهش شرکت می‌کرد که تعداد آن‌ها به ۸۰ نفر رسید لازم به ذکر است در این مرحله تعداد ۱۳ کودک از دو مدرسه که واجد همه این شرایط بودند و به صورت نمونه‌گیری در دسترس به پژوهش وارد شدند. دلیل انتخاب آن‌ها همکاری معلمان

و رضایت اولیای دانش آموزان این دو مدرسه بود. در دومین گام این دانش آموزان به دو گروه ۷ و ۶ نفره (گروه نمایش عروسکی و گروه کنترل) جایگزین شدند.

گروه آزمایش در ۷ جلسه متوالی، هر روز (هر جلسه ۱۵ الی ۲۰ دقیقه) در یک کلاس در معرض نمایش عروسکی قرار گرفتند. برای اجرای نمایش عروسکی بر اساس روند داستان، ابتدا سه عروسک با شکل قورباغه تهیه شد (بر اساس شخصیت‌های داستان که دو بچه و یک بزرگ‌تر بودند) و نام‌های باباقوری، قورقورک و سبزک برای آن‌ها انتخاب شد. انتخاب این داستان‌ها بر اساس پژوهش‌های سیدی (۱۳۸۲)، روشن (۱۳۹۱)، بوچانان (۱۳۹۱)، کومینز و لونسون (۲۰۰۸)، یاری (۱۳۹۲) و کیانیان (۱۳۸۴) انتخاب گردید

داستان اول: پیوستن به فعالیت‌های دیگر و فعالیت‌های در حال انجام.

داستان دوم: ابراز خشم با لحن آرام.

داستان سوم: ترک صحنه.

داستان چهارم: پذیرفتن تقاضاهای دیگران به شیوه‌ای مؤدبانه.

داستان پنجم: یادآوری سودمندی و مزایای رفتار مناسب.

داستان ششم: نادیده انگاشتن رفتار نامناسب دیگران.

داستان هفتم: استفاده از جمله‌های تلقینی.

عروسک گردان‌ها لباس مشکی پوشیده و به اجرای نمایش مبادرت ورزیدند. در انتهای هر نمایش سؤال‌هایی از دانش آموزان پرسیده و از آن‌ها خواسته می‌شد درباره تجارب مشابه صحبت کنند. در زمان اجرای برنامه برای گروه آزمایش، گروه کنترل در فعالیت‌های عادی کلاس شرکت می‌کردند. ۱۰ روز پس از آخرین جلسه اجرا مجدداً پرسشنامه پرخاشگری به‌عنوان پس‌آزمون بر روی دانش آموزان گروه آزمایش و کنترل اجرا گردید تا مشخص شود که آیا این روش در کاهش پرخاشگری مؤثر بوده است یا خیر؟

جدول ۱. جلسات آموزشی نمایش عروسکی

عنوان جلسه	محتوای داستان	سؤال‌های نیمه سازمان یافته
		۱. سبزه که چه کار کرده بود؟
	داستان اول: یک روز قورقورک برای بازی خمیر را انتخاب کرد و	۲. چرا قورقورک سبزه را زد؟
	تصمیم گرفت که یک جنگل درست کند. در کنار او سبزه که هم با	۳. وقتی سبزه خمیرهای ساخته شده را خراب کرد قورقورک چه احساسی داشت؟
	اسباب بازی هایش بازی می کرد. بعضی وقت ها به خمیر قورقورک دست می زد. بعد از چند بار قورقورک عصبانی شد و سبزه را زد و دست عروسک های او را کند و در آخر هم گریه کرد و داد زد تو	۴. باباقوری وقتی ماجرا را فهمید چه کار کرد؟
پیوستن به فعالیت های دیگر و فعالیت های در حال انجام.	پایان های من را خراب کردی. باباقوری با شنیدن سروصدای به کنار بچه ها آمد و به قورقورک گفت تو به خاطر خراب شدن حیوان هایت از دست خواهرت خیلی عصبانی هستی. بیا با کمک هم دوباره حیوان ها را بسازیم. اول قورقورک قبول نکرد بعد که دید باباقوری مشغول ساختن حیوان ها شده او هم با باباقوری حیوان ها و درخت های جنگل را درست کرد. بعد از آماده شدن جنگل، باباقوری گفت: اگر می خواستی به گریه کردن و دعوی با خواهرت ادامه دهی این جنگل زیبا را نداشتی؛ اما چون دوباره به بازی ادامه دادی هم از عصبانیت تو کم شد و هم جنگلات ساخته شد.	۵. در این نمایش باباقوری به قورقورک چه گفت؟
		۶. می توانی بگویی در این جا باباقوری از چه روشی استفاده کرد؟
		۷. می توانی چند موقعیت دیگر که بتوان از این روش استفاده کرد را بگویی؟
		۸. به نظر شما استفاده از این روش چه کمکی می تواند به ما بکند؟
		۱. قورقورک چه وسیله ای برای بازی درست کرده بود؟
	داستان دوم: قورقورک با گل یک ماشین فضایی ساخته بود	۲. قورقورک وقتی دید وسیله بازی اش خراب شده چه احساسی پیدا کرد؟
	ماشینش را به سبزه نشان داد و برای بازی به کوچه رفت و وقتی قورقورک از بازی برگشت دید سبزه ماشین را خراب کرده است. به طرف سبزه رفت. فریاد کشید و مشتت به او زد و بین آن ها دعوا شد. باباقوری با شنیدن سروصدا به اتاق آمد و آن ها را جدا کرد باباقوری به سبزه گفت: تو نباید بدون اجازه به وسایل دیگران دست بزنی و به قورقورک هم گفت: همه ما گاهی از کار دیگران عصبانی می شویم. در این مورد بهتر بود تو به سبزه توضیح می دادی که رفتارش چقدر تو را عصبانی کرد و این که نباید دوباره این کار را تکرار کند. این طوری سبزه بهتر متوجه رفتار بدش می شود وقتی تو او را کنک بزنی او هم بیشتر لج می کند و کار خراب تر می شود.	۳. چرا قورقورک از دست سبزه عصبانی شده بود؟
ابراز خشم با لحن آرام		۴. وقتی قورقورک عصبانی بود باباقوری چه کمکی به او کرد؟
		۵. آیا تا به حال برای شما هم چنین اتفاقی افتاده است؟ شما چه حالی داشتید؟ چه کار کردی؟
		۶. می توانی چند موقعیت دیگر که بتوان از این روش استفاده کرد را بگویی؟
		۷. به نظر شما استفاده از این روش چه کمکی می تواند به ما بکند؟

عنوان جلسه	محتوای داستان	سؤال‌های نیمه سازمان یافته
	داستان سوم: یک روز قورقورک در حیاط مدرسه با دوستانش بازی می‌کردند که با سبزه دعواش شد. قورقورک داد زد: تو بازی بلد نیستی. پایت رفت روی خط و سبزه را هل داد سبزه هم عصبانی شد و موی قورقورک را کشید. در این هنگام باباقوری بچه‌ها را از هم جدا کرد و پرسید: آیا با دعوایی که شما کردید مشکلتان حل شد؟ یک وقت‌هایی مثل الآن که دعویتان می‌شود شما می‌توانید از روش ترک موقعیت استفاده کنید. برای مثال اگر شما دو نفر موقعیت که عصبانی شدید هر کدامتان بازی را رها می‌کردید و می‌آمدید پیش من، آن وقت هم دعوا نمی‌شد و هم بدنتان درد نمی‌گرفت، تازه من می‌آمدم و با کمک هم مشکل را حل می‌کردیم.	۱. در حیاط مدرسه بین قورقورک و سبزه چه اتفاقی افتاد؟ ۲. نظرت در مورد کار قورقورک چیه؟ چرا؟ ۳. باباقوری برای این که بچه‌ها کمتر دعوا کنند به آن‌ها چه روشی را یاد داد؟ ۴. می‌توانی چند موقعیت دیگر که بتوان از این روش استفاده کرد را بگویی؟ ۵. به نظر شما استفاده از این روش چه کمکی می‌تواند به ما بکند؟
	داستان چهارم: قورقورک با وجود داشتن اسباب‌بازی‌های زیاد و دو چرخه زیبا هیچ دوستی نداشت. یک روز از باباقوری پرسید: چرا هیچ کس با من دوست نمی‌شود؟ باباقوری توضیح داد: بهتر است ما گاهی اجازه بدهیم که دیگران از بعضی وسایل مثلاً اسباب‌بازی‌های ما استفاده کنند البته بعضی وقت‌ها ما دلمون نمی‌خواهد و سایلمان را به کسی بدهیم در این صورت بهتر است مؤدبانه به او بگوییم که نمی‌توانیم آن وسیله را به او بدهیم، ولی تو برای ندادن اسباب‌بازی‌ها یا بچه‌ها دعوا می‌کنی، آن‌ها را می‌زنی و وسایل را پرت می‌کنی به همین خاطر هیچ کس دوست ندارد پیش تو بیاید. مثلاً اگر دلت نمی‌خواهد دو چرخه‌ات را به کسی بدهی، می‌توانی مؤدبانه بگویی: می‌دانم دلتان می‌خواهد سوار دو چرخه من شوید اما متأسفانه من نمی‌توانم دو چرخه‌ام را به شما بدهم؛ اما حاضرم با تو بازی دیگری بکنم و یکی از اسباب‌بازی‌هایم را به تو می‌دهم که بازی کنی.	۱. چرا قورقورک هیچ دوستی نداشت؟ ۲. وقتی بچه‌ها به اسباب‌بازی‌های قورقورک دست می‌زدند قورقورک چه کار می‌کرد؟ ۳. باباقوری در مورد رفتار قورقورک چه راه حلی را برای حل مشکلش پیشنهاد کرد؟ ۴. شما می‌توانی چند موقعیت دیگر که بتوان از این روش استفاده کرد را بگویی؟ ۵. به نظر شما مؤدبانه دیگر را چه کمکی می‌تواند به ما بکند؟
	داستان پنجم: امروز دوشنبه مثل هفته‌های قبل قورقورک آماده شده یادآوری و منتظر باباقوری است تا به پارک بروند؛ اما باباقوری دیر کرده سودمندی و قورقورک هم عصبانی می‌شود و فریاد می‌زند: چرا باباقوری دیر مزایای رفتار کرده؟ پاهایش را به زمین می‌کوبد و دادفریاد می‌کند که چرا باباقوری بدقولی کرده است؟ سبزه گفت: تو حالا ناراحت هستی، ولی می‌دانی که یکی از راه‌های کنترل عصبانیت صبر	۱. چرا قورقورک دوشنبه‌ها را دوست داشت؟ ۲. وقتی باباقوری دیر کرد قورقورک چه حالی داشت؟ ۳. چرا قورقورک عصبانی شده بود؟

عنوان جلسه	محتوای داستان	سؤال‌های نیمه سازمان یافته
	کردن است. قورقورک تو وقتی عصبانی می شوی باباقوری زودتر می آید؟ تازه سردرد هم می گیری و نمی توانی بازی کنی اما اگر به قورقورک چه کمکی کرد؟ صبر کنی که شاید باباقوری کاری برایش پیش آمده آن وقت کمتر عصبانی می شوی. در نتیجه سردرد هم نمی گیری و می توانی کارهای دیگری انجام دهی. تو فکر می کنی کدام راه را انتخاب کردی؟ کتی بهتر است؟ بعد از کمی فکر کردن قورقورک رفت برنامه کدی کودک را ببیند.	۴. وقتی قورقورک عصبانی شد سبزه می آید؟ تازه سردرد هم می گیری و نمی توانی بازی کنی اما اگر به قورقورک چه کمکی کرد؟ ۵. قورقورک کدام راه را انتخاب کرد؟ ۶. می توانی چند موقعیت دیگر که بتوان کارهای دیگری انجام دهی. تو فکر می کنی کدام راه را انتخاب از این روش استفاده کردی را بگویی؟ ۷. به نظر شما استفاده از این روش چه کمکی می تواند به ما بکند؟
	داستان ششم: قورقورک امروز صبح هم مانند هر روز با گریه شدیدتری به مدرسه آمد صورتش کثیف، لباسش پاره و دفتر و کتابش به هم ریخته بود و سبزه یکی از شاگردان کلاس علت نادره اش را پرسید، قورقورک گفت: هر روز صبح عده ای از شاگردان در ماشین مرا مسخره می کنند من هم داد می زنم و به انگاشتن رفتار آن ها فحش می دهم و وقتی آن ها دوباره به من می خندند من با نامناسب آن ها دعوا می کنم و این وضع برایم پیش می آید. سبزه گفت: نشان دادی دیگران. به نظر من تو باید یاد بگیری با آن ها چگونه برخورد کنی، نه این که با آن ها درگیر شوی. می توانی از سلاح پنهانی نادیده گرفتن استفاده کنی، یعنی اگر شاگردی به تو توهین کرد سرت را برگردانی و به او توجهی نکنی. بعد از چند روز قورقورک خوش حال به مدرسه آمد.	۱. چرا قورقورک هر روز گریه کنان به کتابش به هم ریخته بود و سبزه یکی از شاگردان کلاس علت مدرسه می آمد؟ ۲. وقتی بچه ها قورقورک را مسخره می کردند قورقورک چه حالی می شد؟ ۳. سبزه چه روشی را به قورقورک نشان داد؟ ۵. شما می دانید نادیده گرفتن به چه دردی می خورد؟ ۶. می توانی چند موقعیت دیگر که بتوان برگردانی و به او توجهی نکنی. بعد از چند روز قورقورک خوش حال به مدرسه آمد.
استفاده از جمله های تلقینی	داستان هفتم: چند ساعتی طول کشید تا قورقورک با استفاده از کتاب کار دستش اش یک هواپیما را درست کرد. قورقورک رفت تا هواپیما را به باباقوری نشان دهد باباقوری که سرگرم تلفن بود توجهی نکرد قورقورک با ناراحتی به طرف سبزه رفت اما او هم که در حال خواندن کتاب بود با بی میلی گفت: هواپیما را دیدم. قورقورک بیشتر عصبانی شد و با خودش فکر کرد که آن را دوباره به آن ها نشان دهد؛ اما آن ها این بار سرش داد زدند. قورقورک با هواپیمای قشنگی که هیچ کس به آن توجهی نکرده بود با عصبانیت به طرف اتاقش رفت و شروع کرد به گریه کردن، کتاب و کار دستش اش را پاره کرد و در حالی که پاهایش را به زمین می کوبید یا حرف های خانم مجری برنامه کودک افتاد که می گفت: بعضی وقت ها آدم یک کارهای خوبی انجام می دهد	۱. وقتی باباقوری و سبزه به کار دستش قورقورک توجه نکردند قورقورک چه حالی داشت؟ ۲. وقتی قورقورک از کار باباقوری و سبزه ناراحت شد چه کار کرد؟ ۳. آیا تا به حال برای شما هم اتفاق افتاده؟ شما چه حالی داشتید؟ ۴. خانم مجری در برنامه کودک چه گفته بود؟ ۵. وقتی قورقورک به حرف های خانم مجری عمل کرد چه احساسی داشت؟

عنوان جلسه	محتوای داستان	سؤال‌های نیمه سازمان یافته
	ولی هیچ کس به آن توجه نمی کند در این هنگام آدم خیلی عصبانی می شود و خوبه به خودش بگوید: درسته که کسی به کار بتوان ازاین روش استفاده کرد را مثال من توجه نکرده ولی من سعی می کنم خونسرد باشم. من به خودم بزنی؟	۶. شما می توانی چند موقعیت دیگر که عصبانی می شود و خوبه به خودش بگوید: درسته که کسی به کار بتوان ازاین روش استفاده کرد را مثال من توجه نکرده ولی من سعی می کنم خونسرد باشم. من به خودم بزنی؟
	تبریک می گویم که این کاری را انجام دادم. من عصبانی ۷. به نظر تو استفاده ازاین روش چه نمی شوم، من با خودم قرار می گذارم که موقع عصبانی شدن بروم کمکی می تواند به ما بکند؟ جلوی آینه و بخندم. بعد قورقورک رفت جلوی آینه و شروع به خندیدن کرد و بعد احساس کرد دیگر عصبانی نیست.	۷. به نظر تو استفاده ازاین روش چه نمی شوم، من با خودم قرار می گذارم که موقع عصبانی شدن بروم کمکی می تواند به ما بکند؟ جلوی آینه و بخندم. بعد قورقورک رفت جلوی آینه و شروع به خندیدن کرد و بعد احساس کرد دیگر عصبانی نیست.

یافته ها

به منظور بررسی فرضیه های پژوهش و نتیجه گیری کلی از اجرای پژوهش مورد نظر، به بررسی و مقایسه میانگین های دو گروه آزمایش و کنترل در سه آزمون آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان، رابطه ای و واکنشی کلامی - پیش فعالی کودکان پرخاشگر از آمار استنباطی (آزمون تی مستقل و تحلیل کوواریانس) استفاده می کنیم. آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان پرخاشگر تأثیر دارد.

جدول ۲. شاخص های آماری نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان پرخاشگر در دو گروه آزمایش و کنترل در پس آزمون

گروه	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	T آماره	درجه آزادی	سطح معنی داری
آزمایش	۶	۱۳/۹۳	۰/۸۸۴	-۲/۳۰۱	۲۸	۰/۰۰
کنترل	۶	۱۳/۲۰	۰/۸۶۲			

بررسی داده های هر دو گروه آزمایش و کنترل در پس آزمون آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان پرخاشگر نشان می دهد که بین میانگین های دو گروه در این پس آزمون تفاوت معنی داری وجود دارد (سطح معنی داری = ۰/۰۳، درجه آزادی = ۲۸ و آماره آزمون = -۲/۳۰۱)؛ بنابراین با توجه به عدم تفاوت معنادار بین دو گروه در پیش آزمون می توان استنباط کرد که این اختلاف عملکرد ناشی از تأثیر متغیر مستقل آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان پرخاشگر بوده است.

هم‌چنین به‌منظور بررسی دقیق‌تر و تعیین میزان تأثیر روش آموزش مبتنی بر بازی‌های جسمانی - حرکتی بر توانایی ترسیم آدمک در فراگیران دوره‌ی پیش‌دبستانی آموزش‌دیده در مقایسه با دانش‌آموزان آموزش‌ندیده و با تعدیل نتایج و کنترل اثر پیش‌آزمون، از تجزیه‌وتحلیل کوواریانس استفاده گردید.

جدول ۳. تحلیل کوواریانس نمرات پس‌آزمون نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان پرخاشگر دانش‌آموزان دو گروه آزمایش و کنترل با کنترل اثر پیش‌آزمون

منبع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معنی‌داری	ضریب تأثیر اتا
الگوی تصحیح‌شده	۴/۰۹۲	۲	۲/۰۴۶	۲/۵۹۷	۰/۰۹۳	۰/۱۶۱
مقدار ثابت	۲۱/۰۷۴	۱	۲۱/۰۷۴	۲۶/۷۴۶	۰/۰۰	۰/۴۹۸
پیش‌آزمون	۰/۰۵۹	۱	۰/۰۵۹	۰/۰۷۵	۰/۷۸۷	۰/۰۰۳
گروه	۴/۰۷۰	۱	۴/۰۷۰	۵/۱۶۶	۰/۰۳۱	۰/۱۶۱
خطا	۲۱/۲۷۵	۲۷	۰/۷۸۸			
مجموع	۵۵۴۷/۰۰۰	۳۰				

نتایج نشان می‌دهد که داده‌ها از فرضیه همگنی شیب‌های رگرسیونی تبعیت کرده و هم‌چنین نتایج آزمون لون برای بررسی همگنی واریانس‌ها نشان می‌دهد که داده‌های مفروضه تساوی واریانس را زیر سؤال نبرده، به‌عبارت‌دیگر واریانس دو گروه همگن است، پس از انجام تجزیه‌وتحلیل کوواریانس و تعدیل نمرات بر اساس نتایج پیش‌آزمون، اثر معنادار کاربرد آموزش مبتنی بر نمایش عروسی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان پرخاشگر مورد تأیید قرار گرفت؛ زیرا سطح معنی‌داری برابر با ۰/۰۳۱ است و مقدار آماره F با درجه آزادی ۱ و ۲۷ برابر با ۵/۱۶۶ است که از مقدار F جدول بزرگ‌تر بوده در نتیجه فرض صفر رد می‌شود و با در نظر گرفتن ضریب اتا می‌توان گفت روش آموزش مبتنی بر نمایش عروسی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان پرخاشگر پس از تعدیل اثر پیش‌آزمون، ۱۶ درصد واریانس نمره پس‌آزمون را تبیین می‌کند.

آموزش مبتنی بر نمایش عروسی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر تأثیر دارد.

جدول ۴. شاخص‌های آماری نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر در دو گروه آزمایش و کنترل در پس‌آزمون

گروه	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	آماره T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
آزمایش	۱۵	۲۲/۳۳	۱۳/۳۴۵	۵/۶۹۲	۲۸	۰/۰۰
کنترل	۱۵	۵۱/۶۷	۱۴/۸۴۰			

بررسی داده‌های هر دو گروه آزمایش و کنترل در پس‌آزمون آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر نشان می‌دهد که بین میانگین‌های دو گروه در این پس‌آزمون تفاوت معنی‌داری وجود دارد (سطح معنی‌داری = صفر، درجه آزادی = ۲۸ و آماره آزمون = ۵/۶۹۲)؛ بنابراین با توجه به عدم تفاوت معنادار بین دو گروه در پیش‌آزمون می‌توان استنباط کرد که این اختلاف عملکرد ناشی از تأثیر متغیر مستقل آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر بوده است. هم‌چنین به‌منظور بررسی دقیق‌تر و تعیین میزان تأثیر روش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر آموزش دیده در مقایسه با دانش‌آموزان آموزش ندیده و با تعدیل نتایج و کنترل اثر پیش‌آزمون، از تجزیه و تحلیل کوواریانس استفاده گردید.

جدول ۵. تحلیل کوواریانس نمرات پس‌آزمون نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر دو گروه آزمایش و کنترل با کنترل اثر پیش‌آزمون

منبع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معنی‌داری	ضریب تأثیر اتا
الگوی تصحیح‌شده	۸۸۱۹/۴۷۳	۲	۴۴۰۹/۷۳۶	۳۷/۰۸۵	۰/۰۰	۰/۷۳۳
مقدار ثابت	۲۳۶۱/۳۱۶	۱	۲۳۶۱/۳۱۶	۱۹/۸۵۸	۰/۰۰	۰/۴۲۴
پیش‌آزمون	۲۳۶۶/۱۳۴	۱	۲۳۶۶/۱۳۴	۱۹/۸۹۹	۰/۰۰	۰/۴۲۴
گروه	۷۴۶۵/۷۲۳	۱	۷۴۶۵/۷۲۳	۶۲/۷۸۵	۰/۰۰	۰/۶۹۹
خطا	۳۲۱۰/۵۲۷	۲۷	۱۱۸/۹۰۸			
مجموع	۵۳۱۰۰	۳۰				

نتایج نشان می‌دهد که داده‌ها از فرضیه همگنی شیب‌های رگرسیونی تبعیت کرده و هم‌چنین نتایج آزمون لون برای بررسی همگنی واریانس‌ها نشان می‌دهد که داده‌های مفروضه تساوی واریانس را زیر سؤال نبرده، به عبارت دیگر واریانس دو گروه همگن است.

پس از انجام تجزیه و تحلیل کوواریانس و تعدیل نمرات بر اساس نتایج پیش‌آزمون، اثر معنادار کاربرد آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر مورد تأیید قرار گرفت زیرا سطح معنی‌داری برابر با صفر است و مقدار آماره F با درجه آزادی ۱ و ۲۷ برابر با ۶۲/۷۸۵ است که از مقدار F جدول بزرگ‌تر بوده در نتیجه فرض صفر رد می‌شود و با در نظر گرفتن ضریب اتا می‌توان گفت روش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر پس از تعدیل اثر پیش‌آزمون، ۷۳ درصد واریانس نمره پس‌آزمون را تبیین می‌کند.

آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر تأثیر دارد.

جدول ۶. شاخص‌های آماری نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر در دو گروه آزمایش و کنترل در پس‌آزمون

گروه	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	T آماره	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
آزمایش	۱۵	۱۸/۶۷	۷/۴۳۲	۶/۹۳۵	۲۸	۰/۰۰
کنترل	۱۵	۳۸/۶۷	۸/۳۳۸			

بررسی داده‌های هر دو گروه آزمایش و کنترل در پس‌آزمون آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر نشان می‌دهد که بین میانگین‌های دو گروه در این پس‌آزمون تفاوت معنی‌داری وجود دارد (سطح معنی‌داری = صفر، درجه آزادی = ۲۸ و آماره آزمون = ۶/۹۳۵)؛ بنابراین با توجه به عدم تفاوت معنادار بین دو گروه در پیش‌آزمون می‌توان استنباط کرد که این اختلاف عملکرد ناشی از تأثیر متغیر مستقل آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر بوده است. هم‌چنین به منظور بررسی دقیق‌تر و تعیین میزان تأثیر آموزش مبتنی بر بازی‌های جسمانی - حرکتی بر توانایی انجام اشکال تجمعی (از حفظ) در فراگیران دوره‌ی پیش‌دبستانی در مقایسه با دانش‌آموزان آموزش ندیده و با تعدیل نتایج و کنترل اثر پیش‌آزمون، از تجزیه و تحلیل کوواریانس استفاده گردید.

جدول ۷. تحلیل کوواریانس نمرات پس‌آزمون نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسی بر کاهش مشکل واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر دو گروه آزمایش و کنترل با کنترل اثر پیش‌آزمون

منبع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معنی داری	ضریب تأثیر انا
الگوی تصحیح شده	۳۴۶۵/۰۵۳	۲	۱۷۳۲/۵۲۷	۳۶/۴۹۹	۰/۰۰	۰/۷۳۰
مقدار ثابت	۱۲۳۸/۲۳۲	۱	۱۲۳۸/۲۳۲	۲۶/۰۸۶	۰/۰۰	۰/۴۹۱
پیش‌آزمون	۴۶۵/۰۵۳	۱	۴۶۵/۰۵۳	۹/۷۹۷	۰/۸۵	۰/۲۶۶
گروه	۲۲۶۶/۰۹۲	۱	۲۲۶۶/۰۹۲	۴۷/۷۴۰	۰/۰۰	۰/۶۳۹
خطا	۱۲۸۱/۶۱۴	۲۷	۴۷/۴۶۷			
مجموع	۲۹۴۰۰	۳۰				

نتایج نشان می‌دهد که داده‌ها از فرضیه همگنی شیب‌های رگرسیونی تبعیت کرده و هم‌چنین نتایج آزمون لون برای بررسی همگنی واریانس‌ها نشان می‌دهد که داده‌های مفروضه تساوی واریانس را زیر سؤال نبرده، به عبارت دیگر واریانس دو گروه همگن است، پس از انجام تجزیه و تحلیل کوواریانس و تعدیل نمرات بر اساس نتایج پیش‌آزمون، اثر معنادار کاربرد آموزش مبتنی بر نمایش عروسی بر کاهش مشکل واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر مورد تأیید قرار گرفت زیرا سطح معنی داری برابر با صفر است و مقدار آماره F با درجه آزادی ۱ و ۲۷ برابر با ۴۷/۷۴۰ است که از مقدار F جدول بزرگ‌تر بوده در نتیجه فرض صفر رد می‌شود و با در نظر گرفتن ضریب انا می‌توان گفت روش آموزش مبتنی بر نمایش عروسی بر کاهش مشکل واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر پس از تعدیل اثر پیش‌آزمون، ۷۳ درصد واریانس نمره پس‌آزمون را تبیین می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج فرضیه اول پژوهش بر نقش آموزش مبتنی بر نمایش عروسی بر کاهش مشکل جسمانی کودکان پرخاشگر تأکید دارد. با نتایج پژوهش‌های فؤادالدینی (۱۳۹۱)، عابدی (۱۳۸۷) و اناری (۱۳۸۶) که با هدف تأثیر نمایش درمانی مبتنی بر مهارت اجتماعی رفتار سازگاران و اثربخشی هنردرمانی خلاق با رویکرد روایتی - شناختی بر مشکلات

درونی سازی شده و خودکارآمدی و اثربخشی نمایش درمانگری در کاهش نشانه‌های اختلال اضطراب اجتماعی در کودکان همسو است؛ که نتایج نشان داد نمایش درمانی موجب بهبود رفتار سازگارانه و مشکلات درونی سازی شده و خودکارآمدی نوجوانان و کاربردهای بالینی هنر درمانی در پیگیری و درمان اختلال اضطراب اجتماعی در کودکان داشته باشند. در تبیین نتیجه این فرضیه می‌توان به این نکته اشاره کرد که از جمله مهم‌ترین فوایدی که اثرگذاری این رویکرد را سبب شده است: ایجاد فضایی بسیار دوست‌داشتنی و امن، برونی سازی مشکل، مقابله با افکار غیرمنطقی در قالب روایتی، افزایش خودآگاهی کاهش انزوای اجتماعی، ایجاد امید، انتقال اطلاعات، نوع دوستی، توسعه فنون معاشرت، همبستگی گروهی و پالایش بوده است. این تأثیرات با توجه به تلفیق شیوه‌های هنر درمانی، یکپارچگی دو رویکرد هنر درمانی: روایت درمانی و شناختی - رفتاری و کاربرد هنر درمانی گروهی قابل توجه است. مقاومت نوجوانان در برابر درمان‌های کلامی و برقراری رابطه درمانی مهم‌ترین مشکل درمانگرایی است که با نوجوانان کار می‌کنند لذا نتایج این پژوهش می‌تواند درمانگران را در جهت بهره‌گیری از رویکردهای مناسب و نیز افزایش کارایی درمان شناختی - رفتاری یاری دهد. فرضیه دوم پژوهش بر تأثیر آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل رابطه‌ای کودکان پرخاشگر تأکید دارد. با نتایج پژوهش اکبرلو (۱۳۸۹)، یحیی‌محمودی (۱۳۹۲)، هیپسکی^۱ (۲۰۰۷)، نیسمو و ناهوم^۲ (۲۰۰۹) و جعفری (۱۳۹۱) با عناوین اثربخشی آموزش گروهی مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر قصه‌گویی بر مشکلات رفتاری برونی سازی شده کودکان و بازی درمانی رفتاری در تنظیم کودکان ناسازگار و تئاتر کشف: زمینه نمایش یادگیری درباره خود برای دانش‌آموزان با نیازهای عاطفی و رفتاری و تأثیر نمایش خلاق بر میزان مهارت‌های اجتماعی کودکان هم‌خوانی دارد. یافته‌های این پژوهش‌ها از اثر تئاتر درمانی واجد کاربردهای بالینی در قلمرو پیشگیری و درمان مشکلات رفتاری برونی سازی شده کودکان در فضاهای بالینی و مدارس است و باعث کاهش رفتارهای پرخاشگرانه و قانون‌شکنانه در کودکان می‌شود و با استفاده از بازی درمانی می‌توان الگوهای

1. Hipsky
2. Nissimov & Nahum

رفتار برونی سازی شده را در کودکانی که در مدرسه دچار مشکلات سازشی بودند، اصلاح کرد. هم چنین کارگاه نمایش خلاق بر تقویت مهارت‌های اجتماعی کودکان (سازه‌های همدلی، جرأت‌ورزی و کارگروهی) تأثیر مثبت دارد.

در تبیین نتیجه این فرضیه می‌توان به این نکته اشاره کرد که یکی از موفق‌ترین راه‌های تربیت غیرمستقیم، هنر است که به علت زیبایی و انتزاعی بودنش می‌تواند هر امر تربیتی را در پوششی در اوج اثرگذاری بر ذهن مخاطب بنشانند. نمایش به خاطر دارا بودن تحرک، فضای خاص و دیگر ویژگی‌ها، مورد توجه کودکان است. نمایش مانند دیگر هنرها می‌تواند برای کودکان، پدیدآورنده‌ی حس اندیشه، جست‌وجوگری، مطالعه، رفتار مناسب، اخلاق نیکو، دیدن درست پیرامون خود، حس نوع‌دوستی و درنهایت کمک به او در ایجاد ارتباط صحیح با دنیای اطراف و درک متقابل از همدیگر باشد. در فرضیه سوم پژوهش تأثیر آموزش مبتنی بر نمایش عروسکی بر کاهش مشکل واکنشی کلامی - پیش‌فعالی کودکان پرخاشگر مورد تأیید قرار گرفته است که با نتایج پژوهش‌های هاشمی (۱۳۸۹)، واحدی (۱۳۸۷)، بختیاری بروجنی (۱۳۸۰)، نعمت‌الهی (۱۳۷۹)، جلیوند (۱۳۸۳)، مارتین و بوکامپ و مک کانویل (۲۰۰۹) و گونگور^۱ (۲۰۰۸) با عناوین اثربخشی نمایش عروسکی (همراه با نور UV) در کاهش پرخاشگری دانش‌آموزان، آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق نمایش عروسکی به دانش‌آموزان عادی و پرخاشگر، تأثیر نمایش خلاق در رشد خلاقیت کودکان، تأثیر تئاتر بر شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌های نوجوانان و اثر درام در استفاده از استراتژی‌های درک مطلب خواندن و نگرش آن‌ها نسبت به مطالعه هم‌خوانی دارد. نتایج این پژوهش‌ها نشان داد نمایش عروسکی بر پرخاشگری کلامی و غیرکلامی کودکان تأثیر دارد و آمیزش هنر و آموزش برای کودکان مفید است هم‌چنین با همگانی کردن هنر تئاتر برای نوجوانان در مدارس، زمینه رشد شناختی، اجتماعی و عاطفی به‌ویژه رشد خلاقیت‌ها مهیا می‌شود و این امر می‌تواند عامل مهمی در موفقیت آنان به حساب آید و می‌توان با استفاده از هنرهای نمایشی در کودکان تأثیر مثبتی در رشد اجتماعی و در نتیجه کیفیت زندگی

آنان ایجاد کرد. در تبیین این نتیجه می توان به این نکته اشاره کرد که نمایش عروسکی یک وسیله مهم آموزشی معرفی شده است که در ضمن مورد پذیرش کودکان بوده و نیاز او را ارضاء می کند، زیرا کودک از بازی و نمایش ذاتاً لذت می برد؛ زیرا کودکان تصویری می بینند (خصوصاً دوران دبستان) و به کارگیری این دو گامی مؤثر در جهت رشد و شکوفایی استعداد های کودکان است.

منابع

- اکبرلو، منوچهر. (۱۳۸۹). *تئاتر خیابانی در ایران و جهان*. تهران: افراز.
- امرای، مجید و کنشلو، مجید. (۱۳۸۵). *تئاتر درمانی و تأثیر آن بر ویژگی های روانی جانبازان اعصاب و روان*. مجموعه مقالات چهارمین همایش پژوهشی تئاتر مقاومت، انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس.
- امرائی، مجید. (۱۳۸۹). *نمایش درمانی در مسیر تکامل*. تهران: دانژه.
- اناری، آسیه. (۱۳۸۶). *بررسی اثربخشی نمایش درمانگری در کاهش نشانه های اختلال اضطراب اجتماعی در کودکان*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- بختیاری بروجنی، سکینه. (۱۳۸۰). *تأثیر نمایش خلاق در رشد خلاقیت کودکان ۹-۸ سال*. تهران: آموزش از راه دور کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- بوچانان، مت. (۱۳۹۱). *بازی های نمایشی برای کودکان و نوجوانان*. ترجمه منوچهر اکبرلو، تهران: افراز.
- جعفری، زهره. (۱۳۸۵). *نقش هنر در تعلیم و تربیت*. نشریه بیناب، ۱۰، ۹۸-۱۰۷.
- جعفری، نرگس. (۱۳۹۱). *تأثیر نمایش خلاق بر میزان مهارت های اجتماعی کودکان*. نشریه اطلاع رسانی و کتابداری، کتاب ماه کودک و نوجوان، ۱۸۰، ۲۰-۲۷.
- جلیلوند، مریم و غباری بناب، باقر. (۱۳۸۳). *بررسی تأثیر هنر نمایشی در رشد اجتماعی دانش آموزان کم توان ذهنی آموزش پذیر*. پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، ۴(۴)-۶۴، ۷۸-۶۴.

- روشن، آرتور. (۱۳۹۱). قصه‌گویی. ترجمه: بهزاد یزدانی و مژگان عمادی. تهران: جوانه رشد.
- سیدی، سیده طاهره. (۱۳۸۲). کاربرد قصه در درمان مشکلات رفتاری - عاطفی: پرخاشگری. *تعلیم و تربیت کودکان استثنایی*، (۲۲ و ۲۳)، ۳۵-۴۳.
- شهیم، سیما. (۱۳۸۵). پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای در کودکان دبستانی. *پژوهش‌های روان‌شناختی*، ۹ (۲ و ۱)، ۲۷-۴۴.
- عابدی، علی‌رضا. (۱۳۸۷). بررسی اثربخشی هنردرمانی خلاق با رویکرد روایتی - شناختی بر مشکلات درونی‌سازی شده و خودکارآمدی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- فؤادالدینی، منصوره و بیدختی، حسین. (۱۳۹۱) تأثیر نمایش درمانی مبتنی بر مهارت اجتماعی رفتار سازگارانه دختران کم‌توان ذهنی با هوش بهر ۷۰-۵۵ در دامنه سنی ۳۰-۱۴ سال. *پژوهش در علوم توان‌بخشی*، ۸ (۵)، ۹۱۳-۹۱۸.
- کومبیز، لورنس و لونسون، مارک. (۲۰۰۸). *زبان عروسک*. ترجمه شیوا مسعودی، تهران: نمایش (وابسته به مؤسسه انجمن نمایش).
- کیانیا، داوود. (۱۳۸۴). *نمایش کودک*. تهران: مؤسسه فرهنگی منادی تربیت.
- نصیرزاده، راضیه و روشن، رسول. (۱۳۸۹). تأثیر قصه‌گویی در کاهش پرخاشگری پسران شش تا هشت ساله. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۱۶ (۲)، ۱۱۸-۱۲۶.
- نعمت‌الهی، مسرور. (۱۳۷۹). *تأثیر تئاتر بر شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌های نوجوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- واحدی، شهرام و فتحی آذر، اسکندر. (۱۳۸۵). آموزش کفایت اجتماعی در کاهش پرخاشگری پسران پیش دبستانی. *فصل‌نامه اصول بهداشت روانی*، ۸ (۳۱ و ۳۲)، ۱۳۱-۱۴۰.
- واحدی، شهرام؛ فتحی آذر، اسکندر؛ حسینی نسب، سید داوود و مقدم، محمد. (۱۳۸۷). بررسی پایایی و روایی مقیاس پرخاشگری پیش دبستانی و ارزیابی میزان پرخاشگری در کودکان پیش دبستانی ارومیه. *فصل‌نامه اصول بهداشت روانی*، ۱۰ (۳۷)، ۱۵-۲۴.
- هاشمی، محبوبه؛ میرزمانی، سید محمود؛ داورمنش، عباس؛ صالحی، مسعود و نزادی کاشانی، غزاله. (۱۳۸۹). تأثیر نمایش عروسکی (همراه با نور UV) در کاهش

- پرخاشگری دانش آموزان دختر عقب مانده ذهنی آموزش پذیر. ویژه نامه توان بخشی اعصاب کودکان، ۱۱(۵)، ۸۸-۹۳.
- یاری، افشین. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر روش آموزش مبتنی بر نمایش خلاق بر کاهش مشکل رفتار پرخاشگری دانش آموزان پسر مقطع پنجم ابتدایی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه.
- یحیی محمودی، ندا؛ ناصح، اشکان؛ صالحی، سیروس و تیزدست، طاهر. (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش گروهی مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر قصه‌گویی بر مشکلات رفتاری برونی‌سازی شده کودکان. روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی، ۹(۳۵)، ۲۵۷-۲۴۹.

References

- Epskamp, K. (2006). *Theatre for Development: An Introduction to Context, Applications & Training*. London: Zed Books.
- Gungor, A. (2008). Effects of Drama on the Use of Reading Comprehension Strategies and on Attitudes Toward Reading. *Journal for learning through the Arts*, 4(1), 1-30.
- Hipsky, Sh. (2007). Drama Discovery: Setting the Stage for Students with Emotional / Behavioral Needs to learn about Self. *Essays in Education*, 27, 163- 182.
- Jentery, D. (2007). Anger manayement and may not help at all. *Journal of cousulting and clinical psychology*, 3, 422-441.
- Martin, S. E. & Boekamp, J. R. & McConville, D. W. & Wheeler, E. E. (2009). Anger and Sadness Perception in Clinically Referred Preschoolers: Emotion Processes and Externalizing Behavior Symptoms. *Child Psychiatry Hum Dev*, 41(1), 30- 46.
- McDonagh, P. (2002). Theatre and Society: of Art and the Activist. In the *Journal of National Theatre School of Canada*. No 20.
- Nissimov-Nahum, E. (2009). Use of a drawing task to study art therapists' personal experiences in treating aggressive children. *The Arts in Psychotherapy*, 36(3), 140-147.